

MOCIÑAS

Louisa May Alcott

Miguel Vázquez Freire

Nova Escola Galega
vfreiremiguel@gmail.com

LITERATURA PARA NENAS

Contra o que se afirma no Limiar da primeira tradución ao galego da obra de Louise May Alcott, o problema na historia da literatura para a infancia e a mocidade, ao meu parecer, é a escasa presenza de protagonistas femininos ata ben avanzado o século XX, fóra das *Alicia* de Carroll. Pola contra, os rapaces ben podían atopalos en títulos como *A illa do tesouro*, *As aventuras de Tom Sawyer*, *David Copperfield*, *Oliver Twist* ou *Un capitán de quince anos*. En consecuencia, as rapazas lectoras non tiñan a opción de escoller o “seu” clásico, senón que *Mociñas* foi durante moito tempo o seu clásico case obrigado, aínda que a obriga non viñera pola vía escolar, xa que a escola excluía do seu currículo a literatura para a infancia e a mocidade, considerada literatura “menor”. Porén, os rapaces si tiñamos a opción de ter, non un senón varios clásicos. Podíamos escoller entre soñar con navegar na Hispaniola na procura dun tesouro, ou no Pilgrim para aprender o oficio de capitán de barco, vivir aventuras nunha illa do Mississippi ou superar os traumas dunha infancia difícil ata conseguir un lugar “respectable” na sociedade adulta, como amosan os personaxes dickensianos. As rapazas só podían optar por seguir as vivencias de catro mociñas dunha familia de clase media empobrecida que aceptan desde o primeiro momento, coa excepción de Jo, que o seu futuro consiste en atopar un bo marido. Se querían procurar na literatura un modelo de vida diferente a este, tiñan que optar por buscalo na literatura para rapaces. Porque desde logo había unha literatura para rapaces e outra para rapazas.

Hoxe paréceme obvio que debemos partir do inaceptable desa división ao enfrentarmos a cuestión do lugar que queremos que ocupe *Mociñas* nas bibliotecas escolares e familiares para nenos e nenas de agora mesmo. Isto é, hoxe pensamos que non ten sentido un texto concibido como lectura exclusiva de rapazas, especialmente se esa concepción prexulga que ás lectoras mozas se lles debe procurar uns contidos e uns valores diametralmente diferentes dos que se ofrecen aos lectores mozos. A pregunta é,

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 96-98

logo: a obra de Louise May Alcott escapa dese nesgo sexista? É unha obra que poida interesar tanto a nenas como nenos? É unha obra que continúe interesando as rapazas de agora mesmo? E, finalmente, é desexable que continúe a ser un "clásico", tanto polos seus valores especificamente literarios como polos formativos que transmite? Eu confeso que teño serias dúbidas para contestar afirmativamente estas preguntas.

SER MULLER NO SÉCULO XIX

Sabemos que a autora se inspirou na súa propia familia para a construción da familia March da novela. Como as protagonistas, tamén eran catro as irmás Alcott –e un irmán, que morreu neno– e pertencían a unha familia de clase media empobrecida, o que a obrigará a poñerse a traballar moi nova. Curiosamente, as ideas progresistas que imperaban na súa familia, activistas a favor da abolición da escravitude e do sufraxio feminino, apenas xogan ningún papel na novela, e si en cambio a profunda relixiosidade. É seguro tamén que o personaxe de Jo, a segunda das irmás, que rexeita abertamente adoptar os "bos modais" e as formas de vestir impostos ás "damas", cousa que lle recriminan as súas irmás Meg e Amy, ten moito da propia Louisa M. Alcott. Mais, mentres que esta vai ser fiel ao seu programa de rexeite do destino case obrigado para as mulleres do seu tempo, porque nunca casará e levará unha vida independente como escritora, concibirá un ben diferente para Jo, que na segunda parte de *Mociñas* abandona a carreira literaria, casa e forma unha familia. Nas últimas páxinas a creación,

xunto ao seu home, dunha escola con pretensións de reformismo pedagóxico, é abondo para rescatar a Jo da aceptación do modelo feminino dominante? A miña opinión é que non, senón que ese xiro final estraga definitivamente os potenciais emancipatorios, mesmo feministas, que a figura de Jo mantén –con algunha reserva– durante practicamente toda a primeira parte. A parte por certo que leron moitas nenas en España, porque non houbo edición íntegra ata o ano 2004.

Mociñas é unha novela que en ningún momento agocha as súas intencións didácticas e mesmo moralistas. É unha novela de formación, que propón un modelo de educación ideal para as adolescentes. E cal é a ensinanza central? A de que a vida consiste en resignación, en aceptación dun programa de vida que de ningún modo pode ser elixido libremente por cadaquén.

Poderíamos dicir que as catro irmás March aprenden no decurso da novela a renunciar ás súas aspiracións primeiras. É o caso de Jo, desde logo, quen aspiraba a ser un "home" e, parafraseando a célebre sentenza de Simone de Beauvoir, aprende a ser muller. O que significa renunciar a vivir o seu propio traballo como escritora, oficio no que as mulleres comezaban a ser recoñecidas –a autoría de libros para a infancia e a mocidade é un dos espazos onde primeiro serán aceptadas–. Tamén Meg, a maior, que aspiraba a ser unha "dama aristocrática" de vida luxosa, aprenderá a ser a ama de casa servizal nun matrimonio de clase media baixa.

Beth, que segue a Jo en idade, é unha figura expiatoria que achega o contrapunto trágico

que non pode faltar nun melodrama, xénero no que tamén é encadrable *Mociñas*. Non só a propia Beth aprende a aceptar resignadamente a súa morte, senón que ofrece ás súas irmás, con esa resignada morte, unha "sublime" lección de vida, reproducindo un modelo frecuente nos relatos da época de inspiración cristiá. O éxito desta lección constátase moi explicitamente no caso de Jo, quen, despois da morte de Beth aprende a valorar os "humildes e saudables deberes e praceres" e dese xeito adquire "un espírito máis submisivo".

Finalmente, a pequena Amy parece a única que cumpre o seu proxecto de vida: cultivar os gustos e sentimentos "aristocráticos" e así prepararse para ocupar o lugar que a pobreza familiar lle negaba e ao que espera acceder mediante o matrimonio cun home rico. Mais mesmo a peripecia vital de Amy proporciona tamén unha lección de renuncia porque, cando xa case ten decidido casar co home rico que a pretende, mesmo recoñecendo que non o ama, acaba casando por amor cun home tamén rico, si, mais non tanto como o primeiro candidato.

O LUGAR DA POBREZA

É a figura da nai a que enuncia este programa de vida da maneira máis manifesta na primeira parte da novela: "Ser amada e elixida por un bo home é a cousa mellor e máis doce que lle pode pasar a unha muller...". E pouco despois matiza o lugar que debe ocupar a aspiración á riqueza nese proxecto, cunha ambigüidade que se verá reflectida no comportamento de Meg e Amy. "O diñeiro é necesario e prezado e, cando se usa ben, algo nobre, pero non quero que pensedes que é o primei-

ro e único premio que tendes que conseguir. Prefiro vervos mulleres casadas con homes pobres se sodes felices, amadas e satisfeitas, que raíñas nos seus tronos, sen respecto por vós mesmas nin paz”.

Sorprende a un lector de hoxe o uso da noción de “pobre”, porque chamariamos así unha familia que é propietaria dunha cómoda casa e dispón de criada? Pobre é a criada Hannah, que na novela só é apenas unha figura secundaria á que non se concede a oportunidade de ter proxectos propios. Pobre é a “solteirona magra e macilenta” Miss Crocker, que só aparece como personaxe risible nun episodio illado. Pobres son os míseros compoñentes da familia Hummel, cuxa función no relato é exclusivamente permitir que os March exerzan a caridade e que Beth contraia a escarlantina que a conducirá á morte. Lonxe dos retratos dickensianos que non eluden conceder protagonismo a xente de todas as clases sociais, incluídos os estratos máis baixos, os

auténticos pobres non atopan apenas lugar nas páxinas de *Mociñas*.

Dickens, o gran autor de moda no momento en que escribe Louisa M. Alcott, aparece citado en varias ocasións ao longo de *Mociñas*, como no delicioso capítulo no que as irmás, inspiradas pola lectura de *Os papeis segredos do Club Pickwick*, crean a súa propia “sociedade secreta”. Mais tomar como referente as novelas do escritor británico permite advertir outra das limitacións de *Mociñas*, unha novela de bos sentimentos na que non existe a figura do “malvado”, esencial na eficacia funcional das construcións melodramáticas dikensianas. Nin sequera a presuntuosa familia Moffat que visita Meg no capítulo IX da primeira parte, ou as hipócritas damas ricas, nai e filla, que no capítulo XXX da segunda convidan a Amy a participar nunha feira “elegante e selecta”, para logo humillala, merecen un serio reproche. Lonxe da aceda crítica social da *Feira das Vaidades* de Thackeray, cuxo título Alcott toma para encabezar o capítulo da visita de Meg aos Moffat, o sentimentalismo amable da autora de *Mociñas* debúxanos un mundo sen grandes conflitos e onde os pequenos acababan resolvéndose sen vítimas graves nin auténticos culpables.

OS VALORES LITERARIOS DE MOCIÑAS

Desde o punto de vista espiritualmente literario, *Mociñas* ofrece un indubidable interese. Pero ao meu modo de ver, trátase dun interese esencialmente histórico e metaliterario. A traxectoria de Jo como escritora, mais tamén os estudos de pintura de Amy en Europa, e mesmo os de Laurie de música, permiten descubrir os ideais estéticos da propia Louisa M. Alcott. Por un lado, abraza claramente a concepción romántica do xenio para as artes plásticas e musicais, como se evidencia na renuncia á carreira artística tanto de Amy como de Laurie, ao recoñecer que só posúen “talento” mais non “xenio”. O primeiro pode cultivarse, o segundo tense ou non. Como confesará Amy: “Quero ser xenial ou nada. Non serei unha pintora mediocre así que non teño intención de tentalo máis”.

Curiosamente este dilema non se presenta para Jo, quen, por razóns exclusivamente económicas, acepta dedicarse a escribir novelas de carácter sensacionalista, de grandes amores e extremadas traxedias, en cuxos valores literarios non cre. O abandono desta práctica literaria alimenticia non se produce por iniciativa espontánea da propia Jo senón pola influencia dunha figura externa que aparece na segunda parte, o profesor alemán Bhaer, a quen coñece en Nova York e con quen acabará casando. O momento crítico prodúcese cando Jo e Bhaer asisten a unha reunión filosófica na que se defende “que a relixión sen a razón non era nada e que o intelecto era o único Deus”. Como se ve, non estamos a falar de ateísmo, senón dun deísmo racionalis-